

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут біології, хімії та біоресурсів

(назва інституту/факультету)

Кафедра хімічного аналізу, експертизи та безпеки харчової продукції

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Хімія навколишнього середовища

(вказіть назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

вибіркова

(обов'язкова чи вибіркова)

Освітньо-професійна програма – “Середня освіта (Хімія)”

(назва програми)

Спеціальність – 014-Середня освіта (Хімія)

(шифр і назва спеціальності)

Галузь знань – 01-Освіта/Педагогіка

(шифр і назва галузі знань)

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

Інститут біології, хімії та біоресурсів

(назва факультету / інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання – українська

(мова, на якій читається дисципліна)

Розробники: Воробець Марія Михайлівна, доцент кафедри хімічного

аналізу, експертизи та безпеки харчової продукції,

кандидат наук, доцент

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів): <http://ibhb.chnu.edu.ua/profile/user/124>

(посилання на сторінку кафедри з інформацією про викладача (-ів))

Контактний тел. +380984929256

(контактний телефон, за яким можна зв'язатися із викладачем у випадку потреби)

E-mail: m.vorobets@chnu.edu.ua

(контактний E-mail, за яким можна зв'язатися із викладачем у випадку потреби)

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2763>

(посилання на дисципліну в системі Moodle)

Консультації: онлайн-консультації за попередньою домовленістю

(графік on-line та очних консультацій)

1. Анотація

Інтенсивний розвиток промислового та сільськогосподарського виробництва, високий рівень урбанізації чинять потужний антропогенний тиск на навколишнє природне середовище. Людське суспільство знаходиться у стані глобальної екологічної кризи і без якнайшвидшого вирішення низки її проблем немислимий подальший його розвиток. Тому на сучасному етапі зростає роль і завдання всебічного дослідження навколишнього середовища. Базовим елементом таких досліджень є аналітична інформація про санітарно-гігієнічний та екологічний стан, яка забезпечується активним залученням та ефективним використанням хімічних, фізико-хімічних, фізичних й інших методів аналізу.

Виховання майбутнього покоління, підготовка таких фахівців, які б практично реалізували всебічне дослідження навколишнього середовища, розуміли особливості та специфіку екологічних проблем, бачили б їх причини та шляхи подолання, є першочерговим завданням педагогів.

Навчальна дисципліна “Хімія навколишнього середовища” забезпечить майбутніх вчителів-хіміків умінням організовувати та проводити контроль екологічного стану об’єктів навколишнього середовища із застосуванням сучасних методів аналізу.

2. Мета:

набуття фахівцями компетентностей формування фундаментальних знань: про хімію атмосфери, гідросфери, літосфери, техносфери; з питань геохімічного кругообігу речовин у навколишньому середовищі; з питань антропогенного впливу на природні геохімічні процеси; з проблем хімії навколишнього середовища та необхідності їх рішення на локальному, регіональному, національному і глобальному рівнях.

Переваги: під час вивчення цієї дисципліни здобувачі вищої освіти ознайомляться з прогнозуванням поведінки хімічного забруднення під впливом різних природних чинників й антропогенних впливів, вмітимуть оцінювати швидкість трансформації забруднювальних речовин залежно від чинників середовища.

3. Пререквізити

Дисципліна базується на знаннях, отриманих здобувачами вищої освіти після вивчення таких дисциплін, як: неорганічна хімія, аналітична хімія, органічна хімія, фізична хімія, фізика. Ефективність засвоєння курсу підвищує паралельне вивчення таких дисциплін, як: сучасні досягнення в хімії, вибрані розділи органічної хімії, колоїдна хімія.

4. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен здобути:

Загальні компетентності:

- **ЗК 3.** Здатність до системного мислення, аналізу та синтезу з метою виявлення професійних проблем та розробки способів їх розв’язання. Здатність застосовувати знання на практиці.
- **ЗК 4.** Знання та розуміння предметної області і професійної діяльності. Здатність вчитися та оволодівати новими сучасними знаннями впродовж життя. Здатність до професійного розвитку.
- **ЗК 8.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації із різних джерел.

Фахові компетентності:

- **ФК 6.** Здатність застосовувати сучасні методи дослідження для встановлення складу, будови і властивостей речовин, інтерпретувати результати досліджень.
- **ФК 12.** Здатність формувати в учнів предметні (спеціальні) компетентності та реалізувати міжпредметні зв’язки хімії з іншими дисциплінами.

Програмні результати:

- **ПРН 6.** Знати сучасні методи експериментальних досліджень, методи хімічного та фізико-хімічного аналізу, синтезу хімічних речовин, у т.ч. лабораторні та промислові способи одержання важливих хімічних сполук.

<u>Тема 2</u> Основи еколого-аналітичного моніторингу забруднювачів. Головні задачі моніторингу. Токсичність. Гранично-допустимі концентрації (ГДК) забруднювачів.	10	2		2		6						
<u>Тема 3.</u> Хімічний склад, класифікація та деякі властивості вод. Характеристика питних, лікувальних, технічних та стічних вод.	10	2		2		6						
<u>Тема 4.</u> Хімічний склад повітря, атмосферних опадів, ґрунтів та донних відкладень. Постійні складові частини повітря. Фактори, які впливають на концентрацію атмосферних забруднень. Хімічний склад ґрунтів. Склад основних компонентів ґрунтів і донних відкладень.	10	2		2		6						
Разом за ЗМ1	40	8		8		24						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Характеристика методів і особливості аналізу об'єктів навколишнього середовища. Відбір проб об'єктів навколишнього середовища.											
<u>Тема 1.</u> Загальна характеристика методів аналізу об'єктів НС. Використання хроматографії, потенціометрії, люмінесценції, гравіметрії в аналізі об'єктів НС.	10	2		2		6						
<u>Тема 2.</u> Загальна характеристика проби об'єктів НС. Точкова, об'єднана, середня, лабораторна, аналітична проби.	10	2		2		6						
<u>Тема 3.</u> Відбір проб об'єктів НС. Середня проба об'єктів НС: води, повітря, ґрунтів та донних відкладень.	10	2		2		6						
<u>Тема 4.</u> Підготовка проби об'єкту НС до аналізу. Основні стадії підготовки проби до аналізу.	10	2		2		6						

<i>Тема 5.</i> Теорія і практика застосування хімічних методів аналізу об'єктів НС. Види і способи титриметричного та гравіметричного аналізів, які застосовують при дослідженні об'єктів НС.	10	2	2	6						
Разом за ЗМ 2	50	10	10	30						
Усього годин	90	18	18	54						

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1.	Підготовка і методика виконання вимірювань при контролі за якістю об'єктів навколишнього середовища
2.	Джерела, особливості і наслідки антропогенного забруднення атмосфери, гідросфери, літосфери.
3.	Міграція і трансформація токсикантів в об'єктах природного середовища
4.	Класифікація і характеристика методик аналізу. Хімічні методи. Фізико-хімічні методи. Фізичні методи. Біологічні і біохімічні методи. Гібридні методи.
5.	Гравіметричний спосіб визначення ступеня забруднення поверхневих водних об'єктів нафтою і нафтопродуктами.
6.	Параметри якості атмосферного повітря і відповідний контроль.
7.	Особливості відбору проб атмосферного повітря.
8.	Аналіз повітря. Визначення газоподібних шкідливих речовин за допомогою індикаторних трубок.
9.	Автоматичні засоби контролювання якісного і кількісного складу атмосфери. Газоаналізатори.
10.	Вимірювання концентрації пилу в атмосфері, способи і методи.
11.	Відбір проб води. Способи консервування і умови зберігання проб питної води.
12.	Контролювання якості ґрунту згідно його фізико-хімічного і природного походження.
13.	Санітарні норми допустимих концентрацій хімічних речовин у ґрунті.
14.	Класи небезпеки хімічних речовин у ґрунті. Орієнтовно допустимі концентрації пестицидів у ґрунті

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Формами поточного контролю є: усний контроль (в ході опитування, бесіди); письмовий контроль (контрольна робота в письмовій формі, реферат); комбінований контроль; презентація самостійної роботи студентів; тестовий контроль; лабораторний контроль (захист лабораторних робіт);

Форма підсумкового контролю: **залік**.

Засоби оцінювання

- тести;
- звіти лабораторних робіт;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- контрольні роботи.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Зараховано	A (90–100)	відмінно
	B (80–89)	дуже добре
	C (70–79)	добре
	D (60–69)	задовільно
	E (50–59)	достатньо
Незараховано	FX (35–49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1–34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)									Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2						
T 1.1.	T 1.2.	T 1.3.	T 1.4.	T 2.1.	T 2.2.	T 2.3.	T 2.4.	T 2.5.	-	100
10	10	10	15	10	10	10	10	15		

T 1.1, T 1.2 ... T2.5 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література

7.1. Основна

1. Брюховецька І.В. Хімія навколишнього середовища: Тексти лекцій [для студентів напряму підготовки 6.040106. «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»] / Ірина Володимирівна Брюховецька. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – 288 с.
2. Аналіз природних об'єктів і продуктів харчування: метод. рекомендації до лаб. робіт / уклад. : М.М. Воробець та ін. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2019. – 56 с.
3. Супрунович В. І., Плаксієнко І.Л., Шевченко Ю.І. Електрохімічні методи аналізу : навч. посіб. – Дніпропетровськ : УДХТУ, 2006. – 413 с.
4. Зінчук В.К., Левицька Г.Д., Дубенська Л.О. Фізико-хімічні методи аналізу. – Л. : Видавничий центр ЛНУ, 2008. – 362 с.
5. Порєв В.А., Дашковський О.,А., Миндюк Я.Л. Аналітичні екологічні прилади та системи. – Вінниця : Унівесум, 2009. – 336 с.
6. Заграй Я.М., Гамула О.В., Зайцева В.М., Мірошніченко О.Ю. Фізико-хімічні методи аналізу забруднення біосфери : Навчальний посібник. – К: КНУБА, 2005. – 96 с.
7. Бойко В.І., Зорі А.А. Наукові, аналітичні та екологічні прилади: навч. посіб. для студентів ВНЗ. – Донецьк : ДонТУ, 2010. – 167 с.
8. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костиков І.Ю. Основи екології: Підручник для студентів вузів. – К.: Либідь, 2004. – 408 с.
9. Брюховецька І.В. Хімія навколишнього середовища. Методичні рекомендації до проведення лабораторних занять (для студентів біологічного факультету). – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – 100 с.

7.2. Допоміжна

1. Сухарев С.М., Чундак С.Ю., Сухарева О.Ю. Основи екології та охорони довкілля. Навч. посіб. для студентів ВНЗ. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 394 с.
2. Методи вимірювання параметрів навколишнього середовища: навч. посіб. / Ю.Г. Масікевич та ін. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 342 с.
3. Хімічний аналіз продуктів харчування. Метод. рекомендації до лаб. робіт / Укл.: М.М. Воробець, А.Г. Волощук, А.С. Горлій. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 32 с.
4. Швидкі аналітичні тести в хімічних дослідженнях довкілля. – Донецьк : Юго-Восток, 2002. – 49 с.
5. Промислова екологія: навч. посіб. / С.О. Апостолук, В.С. Джигерей, А.С. Апостолук. – К. : Знання, 2005. – 480 с.
6. Хімія та екологія атмосфери: навч. посіб. / Б.М. Федішин та ін.; За ред. Б.М. Федішина. – К. : Алерта, 2003. – 272 с.
7. Методи аналізу об'єктів довкілля. Частина 1: Атмосфера. Метод. рекомендації до лаб. робіт / Укл.: Волощук А.Г., Дійчук В.В. – Чернівці : Рута, 2005. – 28 с.
8. Методи аналізу об'єктів довкілля. Частина 2: Гідросфера. Метод. рекомендації до лаб. робіт / Укл.: Волощук А.Г., Моргун О.В. – Чернівці : Рута, 2005. – 48 с.
9. Методи аналізу об'єктів довкілля. Частина 3: Літосфера. Метод. рекомендації до лаб. робіт / Укл.: Волощук А.Г., Нагірна О.В. – Чернівці : Рута, 2005. – 41 с.
10. Скришевський В.А. Фізичні основи напівпровідникових хімічних сенсорів. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. – 190 с.
11. Костишин С.С., Руденко С.С., Морозова Т.В. Біомоніторинг Чернівецької області. – Чернівці : Рута, 2008. – 238 с.